

יום אחרי ראש השנה

רמב"ם הלכות תעניות פרק ה הלכה א יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו'.

משנ"ב תקמ"ט: ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן כי אין העיקר התענית כמש"כ באנשי ניונה וירא ד' את מעשיהם ואמרו חז"ל את שקם ואת תעניתם לא נאמר אלא את מעשיהם ואין התענית אלא הכנה לתשובה לכן אותם האנשים שכשהם מתענים הולכים בטיול ובדברים בטלים תפשו הטפל והניחו העיקר.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תרב סעיף א הגה: ומתענים למחרת ר"ה והוא תענית צבור.

ילקוט שמעוני תורה רמז תרנא משל למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך והלך המלך לגבותה, יצאו בתוך חמשה עשר מיל גדולי המדינה לקראתו וקילסו אותו, והתיר המלך שליש מדימוסיא שלהן. בתוך חמשה מיל יצאו פטרופלי המדינה וקילסו אותו והתיר להם שליש מדימוסיא שלהן. וכיון שנכנס המלך למדינה יצאו כל בני המדינה לקראתו וקילסו אותו א"ל מלכא מה דאזל אזל מכאן ולהלן חושבנא, כך באין ישראל בראש השנה ועושים תשובה, והקב"ה מתיר להם שליש של עונותיהם, באין עשרת ימי תשובה ומתענין הכשרים והקב"ה מתיר להן רוב עונותיהן, כיון שבא יוה"כ"פ וכל ישראל מתענין הקב"ה סולח לכל עונותיהן.

ירמיהו מ (יא) וגם כל היהודים אשר במואב ובבני עמון ובאדום ואשר בכל הארצות שמעו כי נתן מלך בבל שארית ליהודה וכי הפקיד עליהם את גדליהו בן אחיקם בן שפן: **(יב)** וישבו כל היהודים מכל המקומות אשר נדחו שם ויבאו ארץ יהודה אל גדליהו המצפתה ויאספו יין וקיע הרבה מאד: **(יג)** ויחנן בן קרח וכל שרי החילים אשר בשדה באו אל גדליהו המצפתה: **(יד)** ויאמרו אליו הידע תדע כי בעליס מלך בני עמון שלח את ישמעאל בן נתניה להכתיד נפש ולא האמין להם גדליהו בן אחיקם: **(טו)** ויחנן בן קרח אמר אל גדליהו בסתר במצפה לאמר אלכה נא ואכה את ישמעאל בן נתניה ואיש לא ידע למה יככה נפש ונפצו כל יהודה הנקבצים אליך ואבדה שארית יהודה: **(טז)** ויאמר גדליהו בן אחיקם אל יחנן בן קרח אל תעשה את הדבר הזה כי שקר אתה דבר אל ישמעאל: **(א)** ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה ורבי המלך ועשרה אנשים אתו אל גדליהו בן אחיקם המצפתה ויאכלו שם לחם יחדו במצפה: **(ב)** ויקם ישמעאל בן נתניה ועשרת האנשים אשר היו אתו ויכו את גדליהו בן אחיקם בן שפן בחרב וימת אתו אשר הפקיד מלך בבל בארץ: **(ט)** והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי האנשים אשר הכה ביד גדליהו הוא אשר עשה המלך אסא מפני בעשא מלך ישראל אתו מלא ישמעאל בן נתניהו חללים: **(י)** וישב ישמעאל את כל שארית העם... וילך לעבר אל בני עמון: **(יא)** וישמע יחנן בן קרח וכל שרי החילים אשר אתו את כל הרעה אשר עשה ישמעאל בן נתניה: **(יב)** ויקחו את כל האנשים וילכו להלחם עם ישמעאל בן נתניה וימצאו אתו אל מים רבים אשר בגבעון: **(יג)** ויהי כראות כל העם אשר את ישמעאל את יחנן בן קרח ואת כל שרי החילים אשר אתו וישמחו: **(יד)** ויסבו כל העם אשר שבה ישמעאל מן המצפה וישבו וילכו אל יחנן בן קרח: **(טו)** וישמעאל בן נתניה נמלט בשמנה אנשים מפני יחנן וילך אל בני עמון: **(יז)** וילכו וישבו בגרות כמהם אשר אצל בית לחם ללכת לבוא מצרים: **(א)** ויגשו כל שרי החילים ויחנן בן קרח ויזניה בן הושעיה וכל העם מקטן ועד גדול: **(ב)** ויאמרו אל ירמיהו הנביא תפל נא תחנתנו לפניך והתפלל בעדנו אל ידוד אלהיך בעד כל השארית הזאת כי נשארנו מעט מהרבה כאשר עיניך ראות אתנו: **(ג)** ויגד לנו ידוד אלהיך את הדרך אשר נלך בה ואת הדבר אשר נעשה: **(ד)** ויאמר אליהם ירמיהו הנביא שמעתי הגני מתפלל אל ידוד אלהיכם כדבריכם והיה כל הדבר אשר יענה ידוד אתכם אגיד לכם לא אמוע מפם דבר: **(ה)** והמה אמרו אל ירמיהו יהי ידוד בנו לעד אמת ונאמן אם לא ככל הדבר אשר ישלח ידוד אלהיך אלינו בן נעשה: **(ו)** אם טוב ואם רע בקול ידוד אלהינו אשר אנחנו שלחים אתך אליו נשמע למען אשר ייטב לנו כי נשמע בקול ידוד אלהינו: **(ז)** ויהי מקץ עשרת ימים והיה דבר ידוד אל ירמיהו: **(ח)** ויקרא אל יחנן בן קרח ואל כל שרי החילים אשר אתו ולכל העם למקטן ועד גדול: **(ט)** ויאמר אליהם כה אמר ידוד אלהי ישראל אשר שלחתם אתי אליו להפיל תחנתכם לפניו: **(י)** אם שוב תשובו בארץ הזאת ובנית אתכם ולא אהרס ונטעתי אתכם ולא אתוש כי נחמתי אל הרעה אשר עשיתי לכם: **(יא)** אל תיראו מפני מלך בבל אשר אתם יראים מפניו אל תיראו ממנו נאם ידוד כי אתכם אני להושיע אתכם ולהציל אתכם מידו: **(יב)** ואתן לכם רחמים ורחם אתכם והשיב אתכם אל אדמתכם: **(יג)** ואם אמרים אתם לא נשב בארץ הזאת לבלתי שמע בקול ידוד אלהיכם: **(יד)** לאמר לא כי ארץ מצרים נבוא אשר לא נראה מלחמה וקול שופר לא נשמע וללחם לא נרעב ושם נשב: **(טו)** ועתה לכן שמעו דבר ידוד שארית יהודה כה אמר ידוד צבאות אלהי ישראל אם אתם שום תשמון פניכם לבא מצרים ובאתם לגור שם: **(טז)** והיתה החרב אשר אתם יראים ממנה שם תשיג אתכם בארץ מצרים והרעב אשר אתם דאגים ממנו שם ידבק אחריכם מצרים ושם תמתו: **(יז)** ויהיו כל האנשים אשר שמו את פניהם לבוא מצרים לגור שם ימותו בחרב ברעב ובדבר ולא יהיה להם שריד ופליט מפני הרעה אשר אני מביא עליהם: **(יח)** כי כה אמר ידוד צבאות אלהי ישראל כאשר נתן אפי וחמתי על ישרי ירושלים כן תתן חמתי עליכם בבאכם מצרים והייתם לאלה ולשמה ולקללה ולחרפה ולא תראו עוד את המקום הזה: **(ב)** ויאמר עזריה בן הושעיה ויחנן בן קרח וכל האנשים הזדים אמרים אל ירמיהו שקר אתה מדבר לא שלחך ידוד אלהינו לאמר לא תבאו מצרים לגור שם: **(ג)** כי ברוד בן גריה מסית אתך בנו למען תת אתנו ביד הפשדים להמית אתנו ולהגלות אתנו בבל: **(ד)** ולא שמע יחנן בן קרח וכל שרי החילים וכל העם בקול ידוד לשבת בארץ יהודה: **(ה)** ויקח יחנן בן קרח וכל שרי החילים את כל שארית יהודה אשר שבו מכל הגוים אשר נדחו שם לגור בארץ יהודה: **(ו)** את הגברים ואת הנשים ואת הטף ואת בנות המלך ואת כל הנפש אשר הניח בנוזאדן רב טבחים את גדליהו בן אחיקם בן שפן ואת ירמיהו הנביא ואת ברוד בן גריהו: **(ז)** ויבאו ארץ מצרים כי לא שמעו בקול ידוד ויבאו עד תחפנחס:

נדה דף סא עמוד א: מעשה בסלע בית חורון... ובדקו ומצאו בור גדול מלא עצמות. תנא: הוא הבור שמילא ישמעאל בן נתניה חללים, דכתיב והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי אנשים אשר הכה ביד גדליה. וכי גדליה הרגן? והלא ישמעאל הרגן! אלא מתוך שהיה לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש - מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן. אמר רבא: האי לישנא בישא, אע"פ דלקבולי לא מבעי - מיחש ליה מבעי.

גיטין נן אזל אמר ליה לקיסר: מרדו בך יהודאי! א"ל: מי יימר? א"ל: שדר להו קורבנא, חזית אי מקרבין ליה. אזל שדר בידיה עגלא תלתא. בהדי דקאתי שדא ביה מומא בניב שפתים, ואמרי לה בדוקין שבעין, דוכתא דלדידן הוה מומא ולדידהו לאו מומא הוא. סבור רבנן לקרוביה משום שלום מלכות, אמר להו **רבי זכריה בן אבוקולס**, יאמרו: בעלי מומין קריבין לגבי מזבח! סבור למיקטליה, דלא ליזיל ולימא, אמר להו רבי זכריה, יאמרו: מטיל מום בקדשים יהרג! **אמר רבי יוחנן: ענותנותו של רבי זכריה בן אבוקולס, החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליתנו מארצנו.**

איכה רבה פרשה ד ד"ה ג מעשה שהיה: מעשה שהיה באדם אחד בירושלים שעשה סעודה אמר לבן ביתו לך והבא לי קמצא רחמי, אזל ואייתי ליה בר קמצא שנאיה, עאל וישב בין האורחים, עאל אשכחיה בני אריסטייא, אמר לו את שנאי ואת יתיב בגו ביתאי קום פוק לך מיגו ביתאי, אמר לו אל תביישני ואנא יהיב לך דמי דסעודתא, אמר לו לית את מסובה, אמר לו אל תביישני ואנא יתיב ולית אנא אכיל ושתי, אמר לו לית את מסובה, אמר ליה אנא יהיב דמי כל הדין סעודתא אמר ליה קום לך, והיה שם ר' זכריה בן אבוקולס והיתה ספק בידו למחות ולא מיחה מיד נפיק ליה אמר בנפשיה אילין מסביין יתבין בשלוותהון אנא איכול קרצהון, מה עבד הלך אצל השלטון אמר לו אילין קורבנייא דאת משלח ליהודאי למקרבינהו אינון אכלין להון ומקרבין אוחרנים בחילופייהו.

תוספתא שבת פרק טז הלכה ז בית הלל אומ' מגביהין מעל השלחן עצמות וקלפין בית שמיי אומ' מסלק את הטבלה כולה ומנערה זכריה בן אבוקילס לא היה נוהג לא כדברי בית שמיי ולא כדברי בית הלל אלא נוטל ומשליך לאחר המטה אמ' ר' יוסה ענותנותו של ר' זכריה בן אבוקילס היא שרפה את ההיכל.

פרשת שלח: ויקרא משה להושע בן נון יהושע. **תרגום יונתן:** וכד חמא משה ענותנותיה דיהושע. ויקרא משה להושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ: ויצו את יהושע ויחזקהו ואמצהו כי הוא יעבר לפני העם הזה: ויצו את יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ: חזק ואמץ: רק חזק ואמץ מאד: רק חזק ואמץ:

ש"ת אגרות משה חלק י"ד א סימן קא ד"ה ומש"כ ידידי אך אין להיות גס בהוראה וצריך למנוע כשאפשר אבל במקום צורך גדול וכ"ש במקום עיגון כעובדא זו ודאי מחוייבין גם אנחנו להורות אם רק נראה לנו להתיר ואסור לנו להיות מהענוים ולעגן בת ישראל או לגרום להכשיל באיסורין או אף רק להפסיד ממון ישראל. ועיין בגיטין דף נ"ו ענותנותו של ר' זכריה בן אבוקולס החריבה את ביתנו שקשה למה אמר ענותנותו מה שייך זה לענוה ועיין במהר"ץ חיות דבר נכון וג"ז ממש יוצא ומוכרחין אנו להורות גם למעשה כשנראה לנו בראיות ובהבנה ישרה ובפרט במקום עיגון כזה ולהציל ממכשול כזה.

בני יששכר אלול: ועפ"י דברי הגדולים פירשתי בטוב טעם הא דאמרו רז"ל גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים דכתיב [תהלים קכח ב] יגיע כפיך כי תאכל אשריך (בעולם הזה) וטוב לך (לעולם הבא) עכ"ל, וקצרתי לשון הגמ' עיי"ש [ברכות ח.], וידוע דהמאמר הזה קשה להלום לפי פשוטו, ופירש בו הרב הקדוש בעל השל"ה [מסכת שבועות נר מצוה מ"ז], דהכוונה, יש מי שהוא ירא שמים בכל דבר ופורש מכל דבר ספק בחוששו פן יבוא לנגוע בקצה האיסור, והנה יש מי שמייגע את עצמו בתורה וממציא היתרים עפ"י התורה בדבר שנראה כספק איסור הנה יאכלו ענוים וישבעו, והנה הוא אוכל ונהנה מיגיעו, הנה הנהנה מיגיעו כזה הוא גדול מירא שמים המחמיר, דנהנה מיגיעו כזה טוב לו בזה ובבא, עכ"ל עיי"ש, אבל קשה לפי"ז וכי ס"ד שהירא שמים לא יהיה לו שכר רק בעוה"ז ולא בעולם הבא, אבל לפי הנ"ל יתכן, דנהנה לעוה"ב שואלין לאדם עצמו הדין וההלכה, מי שדרכו היה בעולם הזה לייגע את עצמו בתורה להמציא קולות עפ"י התורה אז טוב לו גם לעוה"ב שיפסוק הדין לקולא עפ"י התורה, משא"כ הירא שמים בלי יגיעה בתורה יחמיר, הבן הדבר:

השל"ה ק: תכלית הלימוד ללמוד וללמד לשמור ולעשות כו'. אתם בני יצ"ו, אם בא לידכם איזה הוראה ותזכו להיות מורי הוראה, תהיו יראי הוראה, שלא תכשילו חס ושולם לרבים. וקודם שתורו הוראה, יהיה הדין ברור כשמש בלבבכם. ובכל נדנדוד ספק ספיקא, תראו קודם בספר איך הדין ברור. ואם יש איזה פקפוק, אל תתביישו לדבר מזה עם לומדים. מי לנו גדול מרב הונא, כשהיה מורה טריפות הוה מכניף כו', כי היכי דלמטי ליה שיבא מכשורא. ויהיה יראת אלהים בלבבכם. מכל מקום אל תאמרו אם כן נחמיר על רוב, כי אין זה נקרא מורה הוראה להחמיר לאחרים שלא כדין, ולו לעצמו יחמיר כטוב בעיניו. ובמסכת ברכות פרק קמא (ד, א) אמר בדוד המלך ע"ה שהיו ידיו מלוכלכות בשפיר כו' כדי לטהר אשה לבעלה, לא אמר כדי לטהר או לטמא, רק היה יגע כל כך באם הוא טהור בבירור על פי הדין שחס ושולם לא יטמאנה ויחמיר לאחרים לבטלם מפריה ורביה. ומכל שכן שמוזהר בעל הוראה שלא יכשיל ח"ו אחרים, רק בא לאשמועינן כח דהתירא. וכן הוא הדין בכל הוראות ואפילו לעצמו שמדת חסידות הוא שיחמיר לעצמו, הני מילי כשיש מקום לחומרא, אבל אם אין מקום להחמיר, רק שירצה להחמיר מחמת חסרון ידיעה, ואילו היה לומד ומעיין בבירור היה רואה שאין מקום לחומרא, ועל כל זאת הוא מחמיר, זהו חסיד שוטה. ועל זה שמעתי ביאור המאמר בברכות פרק קמא (ח, א) א"ר חייא משמיה דעולא, גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים, דאלו גבי ירא שמים כתיב אשרי כל ירא ה', ואלו גבי הנהנה מיגיעו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, ע"כ. וכבר הקושיא מפורסמת, דעל כרחך הנהנה מיגיעו כפו הוא גם כן ירא שמים, דאם לא כן, איך יהיה הוא עדיף מירא שמים מאחר שהוא חוטא אף שנהנה מיגיעו כפו. אלא על כרחך צריך לומר שהוא גם כן ירא שמים, אם כן מאי רבותא דהוא גדול. אלא ירא שמים קורא בכאן מי שהוא מחמיר ומטריף, אבל גדול ממנו מי שמייגע בתורה ולומד עד שנתברר לו שמותר באכילה. וזהו הנהנה מיגיעו כפו, כי ידיו רב לו בתורה, אז אשריו בעולם הזה שהוא נהנה מאכילה, וטוב לו לעולם הבא שעסק בתורה, וק"ל: